

GESCHIEDENIS VAN HET CHRISTENDOM

Doelstelling

De lessen beogen de studenten een zodanig inzicht in de geschiedenis van het christendom te geven, dat zij teksten en uitingen van het christelijk geloof in hun context kunnen verstaan. Daarbij gaat het om het christendom in zijn volle breedte, inclusief dissidente stromingen en personen, met speciale aandacht voor de vrijzinnigheid.

Het programma Geschiedenis van het christendom omvat vijf onderdelen, en is als volgt verdeeld over de jaren 1 en 2:

Jaar 1:

- Het ontstaan en de groei van het vroege christendom in de eerste eeuwen.
- De geschiedenis van het christendom in de middeleeuwen en van de ideeën van de middeleeuwse wereld.
- Ontwikkeling van de vrijzinnigheid in de 19^e en 20^e eeuw met bijzondere aandacht voor de moderne denkers uit die stroming. Algemene inleiding.

Jaar 2:

- Christendom van de reformatie tot heden.
- Ontwikkeling van de vrijzinnigheid in de 19^e en 20^e eeuw met bijzondere aandacht voor de moderne denkers uit die stroming.

Oriëntatiejaar (jaar 1):

Het ontstaan en de groei van het vroege christendom in de eerste eeuwen

Docent: dr. P. (Paul) Wansink

3 dagdelen, 3 studiepunten

College 1: De Vroege kerk in het Romeinse imperium

De eerste christenen leefden te midden van het pluriforme en multiculturele Romeinse rijk. Te midden van een veelheid aan religieuze overtuigingen hebben de volgelingen van Jezus kans gezien een organisatie en een leefwijze op te bouwen. Daarbij valt op dat er zeker in de eerste eeuwen allerlei groeperingen bestonden. We bekijken die bonte verscheidenheid en onderzoeken de relatie tussen kerk en staat in de eerste eeuwen. Er blijken verrassende parallellen met onze postmoderne cultuur.

Literatuur

Verplicht:

- N. van den Akker en P. Nissen, *Wegen en dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*, Amsterdam, 1999, p.13-36.

Aanbevolen:

- E. Meijering, *Geschiedenis van het vroege Christendom. Van de jood Jezus van Nazareth tot de Romeinse keizer Constantijn*, Amsterdam, 2004.

College 2: Het ontstaan van vormen van geloofsleer in de vroegchristelijke theologie met bijzondere aandacht voor de gnosis

In de loop van de 2^e en 3^e eeuw ontstond steeds meer de behoefte het geloof te doordenken en te verantwoorden naar de omringende cultuur. Dat gebeurde op zeer verschillende manieren. We volgen het ontstaan van belijdenissen, maar ook het gedachtegoed van de gnosis. Tenslotte staan we stil bij de grote vroegkerkelijke theoloog Origenes. De dialoog met het jodendom en de omringende pagane cultuur krijgen enige aandacht.

Literatuur

Verplicht:

- N. van den Akker en P. Nissen, *Wegen en dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*, Amsterdam, 1999, p. 36-52.

Aanbevolen:

- R. van den Broek, *De taal van de gnosis*, Baarn, 1986.
- R. Roukema, *Gnosis en geloof in het vroege christendom*, Zoetermeer, 1998.
- E. Meijering, *Irenaeus. Grondlegger van het christelijk denken*, Amsterdam, 2001.

College 3: De Constantijnse wending en de ontwikkeling naar een theologie van de late oudheid in het werk van Augustinus

In dit college vragen we eerst aandacht voor de immense betekenis voor de latere ontwikkeling van het christendom die bekering van keizer Constantijn heeft gehad. In feite is er pas na Constantijn sprake van 'christendom' verstaan als een vermenging van kerk, staat en de Europese cultuur. Voor de kerk was dit een ingrijpende verandering, waarbij de pluriformiteit steeds sterker onder druk kwam te staan. Bijzondere aandacht geven we

tenslotte aan de persoon en het werk van Augustinus, die is te beschouwen als samenvatting van de theologische ontwikkelingen en tevens een overgang vormt naar de Middeleeuwen.

Toetsing

Een thuisentamen, waarvoor de volgende richtlijnen gelden:

1. Tijdens het laatste college worden de vragen met eventuele kopieën door de docent aangeleverd. De vragen mogen thuis worden beantwoord met behulp van de verplichte literatuur. Het zijn vragen die het inzicht van de student toetsen.
2. Er is tevens een essay-opdracht bij waarin van de student gevraagd wordt over een bepaald onderwerp een iets uitgebreidere tekst te schrijven. Onderwerp en omvang van dit essay worden door de docent aangegeven, maar de student mag desgewenst in overleg met de docent kiezen voor een ander onderwerp.

Literatuur:

Verplicht:

- N. van den Akker en P. Nissen, *Wegen en dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*, Amsterdam, 1999, p. 52-74.

Aanbevolen:

- Het al eerder genoemde boek van Meijering.
- Over Constantijn zal digitaal een artikel worden aangeleverd. (P.L. Wansink, 'Theologia crucis en sola scriptura in het christendom van keizer Constantijn en Lactantius', 2003).

Oriëntatiejaar (jaar 1):

De geschiedenis van het christendom in de middeleeuwen en van de ideeën van de middeleeuwse wereld

Docent: dr. R.P.H. (Rob) Pauls

3 dagdelen, 3 studiepunten

Inhoud

Kennismaking met het Middeleeuwse Christendom in de vroege en de latere Middeleeuwen.

Behandeld worden:

- de ontwikkeling van de kloosterordes;
- het ontstaan van allerlei vormen van lekenvroomheid, religieuze bewegingen en mystiek in de latere Middeleeuwen;
- de scholastiek;
- de geschiedenis van het institutionele Christendom.

De interpretatie benadrukt het eigen karakter van het Middeleeuwse Christendom, de maatschappelijke context waarin Kerk en Christendom functioneerden, het dynamische en pluriforme karakter van de Middeleeuwse samenleving en religie en het historische feit dat wat wij de 'moderne tijd' noemen zijn oorsprong vindt in de latere Middeleeuwen.

Leerdoelen

Basiskennis van de geschiedenis van het Middeleeuwse Christendom in zijn maatschappelijke context, correctie van het gangbare beeld van het Middeleeuwse Christendom, inzicht in het belang van de Middeleeuwen voor het ontstaan van de moderne tijd.

Toetsing

Leesverslag van de verplichte literatuur.

Literatuur

Verplicht:

- C.H. Lawrence, *Kloosterleven in de Middeleeuwen in West-Europa en de Lage Landen*, Pearson Education, 2004.
 - Hoofdstuk 2. De regel van St. Benedictus
 - Hoofdstuk 9. Het cisterciënzer model
 - Hoofdstuk 13. De bedelordes
- R. van Dijk, *Twaalf kapitels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*, Hilversum, 2012.
 - Hoofdstuk 7. Spiritualiteit van de innigheid. Mystiek en kerkkritiek in de Moderne Devotie.
- Ch.M.A. Caspers, 'Thomas van Kempen en de communie', in: *Ons Geestelijk Erf* 77 (2003), 93-124.

Oriëntatiejaar (jaar 1):

Ontwikkeling van de vrijzinnigheid in de 19^e en 20^e eeuw met bijzondere aandacht voor de moderne denkers uit die stroming. Algemene inleiding

Docent: drs. A. (Aart) van Lunteren

3 dagdelen, 2 studiepunten

Doelstelling (specifiek): Het verwerven van basiskennis inzake kenmerken van vrijzinnig geloven en het ontstaan van en de voornaamste ontwikkelingen in de georganiseerde vrijzinnigheid (Remonstrantse Broederschap, Vrijzinnigen Nederland, Vereniging van Vrijzinnige Protestanten).

Toetsing

Een leesverslag van de reader en hoofdstuk 7 uit het boek *Wegen en dwarswegen* aan de hand van een aantal door de docent te verstrekken vragen. Daarbij een eigen positionering in of ten opzichte van vrijzinnig denken en/of geloven.

Literatuur

Verplicht:

- A. van Lunteren, een door hem samengestelde Reader (wordt per email toegezonden).
- N. van den Akker en P. Nissen, *Wegen en dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*, Amsterdam 1999. Daaruit: hoofdstuk 6: par. 48, 49, 50 en 51 *lezen*, en hoofdstuk 7, 'Kerk en christendom in de moderne tijd', *bestuderen*.

Jaar 2:

Christendom van de reformatie tot heden

Docent: dr. P. (Paul) Wansink

2 dagdelen, 3 studiepunten

College 1: De kerkhervorming in de 16^e eeuw

De 16^e eeuw is een van de boeiendste perioden uit de geschiedenis. De twee-eenheid van de Middeleeuwse kerk en staat werd brokkelde langzaam af. Er was een enorme religieuze vernieuwingsdrang. In dit college geven we aandacht aan 'drie reformaties', die van Luther en de Duitse vorsten, de stadsreformatie van Calvijn en de radicale reformatie. Tot slot is er enige aandacht voor het specifieke karakter van de Hervorming in de Nederlanden.

Literatuur

Verplicht:

- N. van den Akker en P. Nissen, *Wegen en dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*, Amsterdam, 1999, p. 147- 191.

Aanbevolen:

- H. J. Selderhuis (red.), *Handboek Nederlandse Kerkgeschiedenis*, Kampen, 2006, p. 219-277.

College 2: De invloed van de Verlichting op de kerk en de reacties daarop in de periode van de Romantiek en het Réveil

Door de ontwikkeling van de wetenschap en de techniek in de 19e eeuw groeide het vertrouwen in de menselijke rede en tegelijk ook de twijfel aan de traditionele Bijbeluitleg en het kerkelijk gezag. In het Modernisme – later spreekt men van de Vrijzinnigheid - wordt getracht geloof en wetenschap met elkaar te verzoenen. Het groeiend rationalisme roept ook verzet op. In de periode van de Romantiek ontstaat een beweging als het Réveil die het christelijk geloof wil wegroepen uit burgerlijkheid en verstandelijkheid en de nadruk legt op persoonlijke geloofsbeleving en sociale bewogenheid.

Literatuur

Verplicht:

- N. van den Akker en P. Nissen, *Wegen en dwarswegen. Tweeduizend jaar christendom in hoofdlijnen*, Amsterdam, 1999, p. 223-250.

Aanbevolen:

- E. Cossee, 'Tegendraadse theologie: terugblik op vier eeuwen vrijzinnigheid in Nederland', in: *Een beetje geloven. Actualiteit en achtergronden van het vrijzinnig christendom*, Amsterdam, 1999.

Toetsing

Wordt nader bekend gemaakt.

Jaar 2:**Ontwikkeling van de vrijzinnigheid in de 19^e en 20^e eeuw met bijzondere aandacht voor de moderne denkers uit die stroming****Docent:** drs. A. (Aart) van Lunteren

2 dagdelen, 3 studiepunten

Doelstelling: De student is in staat aan de geïnteresseerde buitenstaander uit te leggen hoe vrijzinnig geloven ontstaan is, wat vrijzinnigheid zoal inhoudt en wie je o.a. kunt rekenen tot belangrijke vertegenwoordigers van vrijzinnig denken en geloven.

Toetsing

Een paper, waarvoor de volgende richtlijnen gelden:

De student kiest een denker of een stroming die 'vrijzinnig' te noemen is, bijvoorbeeld de Gnosis, Katharen, Hus, Erasmus, Arminius, Spinoza, Multatuli, Opzoomer, Roessinh, Heering, Smits, Kuitert, Den Heyer, Drewermann, Van den Berk, Slavenburg. Ook is het mogelijk te kiezen voor vrijzinnige ideeën bij een niet-vrijzinnige denker of binnen een niet-vrijzinnige kerk of stroming. De student gaat hierbij op zoek naar geschikte literatuur, tenminste vijf verschillende boeken of artikelen, en formuleert een onderzoeksvraag in het licht waarvan de literatuur bestudeerd wordt.

Literatuur**Verplicht:**

- E. H. Cossee, 'Tegendraadse theologie. Terugblik op vier eeuwen vrijzinnigheid in Nederland', in: W.B. Drees (red.), *Een beetje geloven. Actualiteit en achtergronden van het vrijzinnig christendom*, Amsterdam, 1999.

Aanbevolen:

- *Balans in beweging (de NPB 1870-1995)*, uitgave NPB Zwolle, 1995.
- M. de Baar, F. Cossee, M. van Veen en A. Voolstra (red.), *Honderd jaar vrouwen op de kansel, 1911-2011*, Hilversum, 2011.
- R. Benjamins, *Een en Ander. De traditie van de moderne theologie*, Kampen, 2008.
- R. Benjamins, J. Offringa en W. Slob (red.), *Liberaal christendom. Ervaren, doen, denken*, Vught, 2016.
- M.B. ter Borg, *Vrijzinnigen hebben de toekomst. Een essay*, Zoetermeer, 2010.
- M. Bosman, J. Goud, M. van Leeuwen e.a., *Een weg van vrijheid. Reflecties bij de nieuwe Remonstrantse belijdenis*, Zoetermeer, 2006.
- E.H. Cossee e.a., *De remonstranten*, serie Wegwijs, Kampen, 2000.
- C. Doude van Troostwijk, *Leven met Albert Schweitzer. Pleidooi voor mystiek optimisme*, Zoetermeer, 2013.
- A. Greenwood en M.W. Harris, *An Introduction tot the Unitarian and Universalist Traditions*, Cambridge, 2011.
- C.J. den Heyer, *Ruim geloven. Een theologisch zelfportret*, Zoetermeer, 2000.
- C. Jacobs e.a. (red.), *Tegendraads. Vrijzinnige stemmen op het kruispunt van geloven en denken*, Damon & De Ploeg, 2005.
- B. Klein Wassink en Th. M. van Leeuwen (red.), *Tussen geest en tijdgeest. Denken en doen van vrijzinnig protestanten in de afgelopen honderd jaar*, Utrecht, 1989.
- R. Klooster, *Het vrijzinnig protestantisme in Nederland*, serie Wegwijs, Kampen, 2006.
- P. van Limburg Brouwer, *Het Leesgezelschap van Diepenbeek* (oorspr. uitgave 1847; antiquarisch: Amsterdam 1930. Deze roman geeft een mooi beeld van theologische

Nederland in de 19e eeuw.

- J. Lindeboom, *Geschiedenis van het vrijzinnig protestantisme*, 3 delen, Assen, 1933.
- A. van der Meiden, *Een ander fundament. Orthodoxie en Vrijzinnig: een Confrontatie*, Baarn, 1988.
- E.P. Meijering, *Het Nederlands christendom in de twintigste eeuw*, Amsterdam, 2007.
- F. Pitstra, *Ontelbare enkelvoudens. Dr. Anne Mankes-Zernike (1887-1972). Een biografie*, Zoetermeer, 2014.
- W. Houweling en E.J. Tillema (red.), *Geloven, zo kan het ook. Vrijzinnige visies op theologische thema's*, Vught, 2011.
- E.J. Tillema (red.), *Vrijzinnig verleden*, te bestellen bij Bureau Deus (zie: www.bureaudeus.nl).
- D.A. Werner, *Verder denken over God. Beschouwingen over het konstante en het variabele in het Godsbeeld*, Katwijk aan Zee, 1981.